

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Liberalizáció és reguláció az Európai Unió energiapolitikájában

Dr. Lovas Dóra

Témavezető: Dr. Bartha Ildikó, habilitált egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2020

1. A doktori értekezés előzményei és célkitűzései

A kutatási téma aktualitása vitathatatlan, hiszen az energiaszektor liberalizációja mind a mai napig zajlik, és fontos szabályozási kérdéseket vet fel. A jelenleg is meglévő, tagállamokat érintő energiaszektorral kapcsolatos problémák (pl.: energiafüggőség) maguk után vonják nemcsak a tagállami, hanem az uniós kormányzati szerepek folyamatos felülvizsgálatát, ártértékelését.

Kutatásom középpontjában az Európai Unió folyamatosan formálódó és fejlődő energiapolitikája, energiaszabályozása áll. Az Európai Unió a tagállamok által létrehozott gazdasági közösség, amelynek energiától való függősége nagy hatással van a tagállamok gazdaságára is. Az energiaaddikció az egyik prioritást élvező, megoldandó probléma, amelynek kezelésére nem csak közvetlen, hanem közvetett szabályozó eszközök is rendelkezésre állnak. Ugyanilyen problémás kérdéseket vet fel a környezetvédelmi követelményeknek való (sokszor a nemzetközi jog által elvárt) megfelelésre törekvés, amelynek oka az eltérő környezeti-gazdasági-és társadalmi érdekekben, tagállami elképzelésekben és politikai irányvonalakban keresendő, így gyakran az Európai Uniónak kell segítenie a megvalósítás irányának meghatározását. Hiszen a közös célok eléréséhez minden tagállamnak hozzá kell járulnia, amelynek teljesítéséhez olykor az Európai Unió csupán intézményesített eljárásai (pl.: kötelezettségsegzési eljárás) és egyéb eszközei (pl.: anyagi támogatás) révén tud érvényt szerezni. A dolgozat azonban csak akkor teljes, ha kitér a fogyasztói oldal cizellált és olykor a legtöbb megoldást és lehetőséget magában foglaló területére. Mind az energiabiztonság, mind pedig a környezetvédelmi követelmények teljesítésének központi kérdése kell legyen, hogy az energiafogyasztók zöme hogyan járul hozzá a kitűzött követelmények teljesítéséhez és az Európai Unió milyen közvetlen és/vagy közvetett szabályozó eszközökkel tudja őket az aktív szerepvállalás gyakran rögzös útján elindítani.

A kutatásom során mindvégig a közösségi *liberalizációs és deregulációs törekvések* keresztmetszetének nyomvonalán haladok, hiszen a vizsgált területek változásai és problémákra adott válaszok mind beilleszthetők az adott időszak uniós szinten megfogalmazott koncepciójába.

Az Európai Unió kezében lévő eszközök diverzifikáltsága megkérdőjelezhetetlen, éppen ezért vizsgálódásom fókuszpontjának markáns pontját jelentik *a közösségi jogi és szabályozási konstrukciók* fellelhetőségének, fejlődésének és alakulásának több aspektusa. A tagállamok energijogi szabályozása és a terület politikai megközelítése is eltérő, amely európai uniós

oldaláról komoly regulációs kérdéseket fel. A közös fellépést nehezíti, hogy az energiapolitika megosztott hatáskör, valamint annak szabályozása és alakítása tagállami oldalon igen fontos szuverenitási aggodalmakat vet fel, nem beszélve e kérdéskör nemzeti szinten kiemelt stratégiai, biztonsági és belpolitikai dimenziójáról.

Kutatásom időbeli dimenziója az Európai Közösséget létrehozó Római szerződés aláírásától a dolgozatom lezárásának időpontjáig tart. Fontos mérföldkőnek tekintem dolgozatom megírása során a liberalizációs törekvések négy energiacsomag által fémjelzett periódusait, valamint az önálló politikai státusz deklarálását magával hozó Lisszaboni Szerződés hatálybalépésének időpontját (2009). Ezt megelőzően az energiapolitika csupán a környezetpolitika keretei között került szabályozásra. Függetlenné válásának oka több tényezőben gyökeredzik, de fontossága már a környezetpolitika kialakulása és formálódása idején megmutatkozott.

2. A doktori értekezés hipotézisei

A dolgozatban elvégzett elemzést az alábbi hipotézisekre alapoztam:

- Az energiaszektor liberalizációjának alakulása, valamint az energiapolitika önálló szerződéses jogalapjának megjelenése között összefüggés van. Előfeltételezésemet a liberalizációhoz köthető dokumentumok történeti elemzésével és deduktív módszer segítségével törekszem alátámasztani. Az energiaszektor liberalizációja maga után vonja a piaci mechanizmusok fokozott térnyerését, amely pedig a gazdasági szempontok és üzleti érdekek dominanciáját megkérdőjelezhetetlenné teszi. Míg a környezetpolitika területén fokozottabban szükséges a kormányzati szerepvállalás, az energiapolitikánál a piaci mechanizmusok törvényszerűségeitől várják a megoldást, amely megállapítások pedig az 1990-es évek második felében megindult liberalizációs folyamatokkal előre prognosztizálják a kettéválást.
- Az energiahatékonyság céljának megvalósításához közvetlen és közvetett szabályozó eszközök komplex alkalmazására van szükség. A megfelelően megválasztott közvetett szabályozó eszközök (pl.: adó) képesek a fogyasztási és felhasználási szokások megváltoztatására. Ugyanakkor a modern kor kihívásai közé tartozik az egyre növekvő energia igény, amely kezelése közvetlen szabályozó eszközök által behatárolt hatékonysági megoldások megszületésével és nem az energiafelhasználás kényszerített csökkentésével érhető el.

- Az Európai Unió megújuló energiapolitikája előfeltevésem szerint inkább szolgálja a környezetpolitika (pl.: éghajlatvédelem) célkitűzéseit, mint az energiapolitika gazdasági dominanciájú törekvéseit.
- Hipotézisem szerint az energiabiztonság növelése csupán az egységes energiapiac európai uniós megvalósításával érhető el. E célkitűzés elérésében fontos szerepet játszanak a megújuló energiaforrások és az atomenergia, mivel az európai országok a fosszilis energiahordozóknak híján vannak.
- Nemcsak az állami támogatások fogalmát értelmezi tágan az Európai Unió, hanem annak megvalósulása esetén tág teret hagy megengedhetőségének, kiemelt figyelmet szentelve a megújuló energiaforrásokra vonatkozó politikájára és az atomenergia energiabiztonságban betöltött pozíciójára.
- Egyfajta ellentmondás látszika negyedik energiacsomagtól elvárt piacnyitási szint és az állami szabályozás válságok hatására történő megerősödése között. Dokumentumok analitikus és történeti elemzésével törekszem alátámasztani, hogy mivel az utóbbi jogalkotási csomagot a neoliberális eszmék mellett megerősödő állami szerepvállalással párhuzamosan fogadták el, így álláspontom szerint a piaci mechanizmusok érvényesülésének magas szintje helyett fokozódó kormányzati beavatkozást lehetővé tevő rendelkezések születtek.
- Az elmúlt két évtizedben az energiaszektor is fokozottan érintő válságok (pl.: 2007.évi ukrán-orosz, 2008. évi gazdasági világválság) energiabiztonságra való negatív hatásai felhívták a figyelmet arra, hogy a külső, gyakran belpolitikailag érzékeny beszállító országoktól való nagyfokú függés mihamarabbi, európai uniós kormányzati szintről való megoldást kíván. Ez véleményem szerint szintén prognosztizálja az egységes energiapiac megvalósításának szükségességét.
- A hálózati infrastruktúra fejlesztésére vonatkozó pénzügyi keret, az unbundling intézménye és a nemzeti hatóságok tagállamoktól való fokozatos függetlenítése, majd európai uniós koordinációjának megoldása elengedhetetlen a belső energiapiac megvalósításához. Hipotézisem szerint a liberalizáció hatására mind a villamosenergia, mind pedig a gázszektorban a szétválasztási kötelezettségek teljesítése magával hozta az átvitelrendszer-üzemeltetők tulajdonosi körének megváltozását és az állami befolyás csökkenését.
- Előfeltevésem szerint az energiaadó, annak ellenére, hogy ökoadó kevésbé szolgálja a környezetvédelmi célkitűzéseket, inkább a gazdasági szempontok érvényesülnek, amelyet az egyes tagállamok ezen adótípusra vonatkozó jogszabályai is mutatnak.

Történeti analízist követően négy kiválasztott tagállam energiaadó szabályozásának összehasonlító elemzésével törekszem hipotézisem igazolni.

- Az energiaszektor liberalizációja magával hozza a területre vonatkozó tagállami árszabályozás fokozatos megszűnését, hiszen a kormányzat által megszabott árak gátját jelentenék a szolgáltatók közötti versenynek, valamint annak, hogy a fogyasztóka tényleges árakkal szembesüljenek. A piaci mechanizmusok e területen való fokozott térnyerése is az egységes energiapiac megvalósulása felé hat.

3. A doktori értekezés módszertana

A kutatómunkám során számos jogi dokumentumot és szakirodalmat feldolgoztam, amelyek segítségével a jelentősebb, témámhoz kapcsolódó nemzetközi és hazai szakirodalmakat, normatív szabályozásokat, továbbá elméleti, tudományos munkákat törekedtem vizsgálódásom körébe vonni. Az energiaszabályozást elsődlegesen európai uniós és pénzügyi jogi aspektusból vizsgáltam, de a téma komplex jellege okán a feldolgozás során a közgazdaság-tudomány egyes módszereinek felhasználására is szükség volt. A jogtudománytól eltérő diszciplínák alkalmazására ugyanakkor csupán a téma feltárásához megkívánt mértékben került sor. A következtetéseimet hazai és európai uniós jogszabályok, egyéb dokumentumok és a bírósági esetjog deduktív, történeti, analitikus statisztikai és összehasonlító módszerek alkalmazásával való vizsgálatával vontam le.

Több helyen a történeti módszer segítségével világítottam meg azon összefüggéseket, amelyek utólag szolgálhatnak tanulsággal egy-egy témakör megértése kapcsán. A módszer alkalmazása során nem törekedtem a dokumentumok teljeskörű vizsgálatára, csupán a jelenlegi helyzet megítéléséhez szükséges mértékben foglalkoztam velük. Ilyen metódussal vettem górcső alá a környezetpolitika nemzetközi vonatkozású fejlődését és formálódását, valamint az energia területének, környezetpolitikai gyökerekből való kialakulását. A történeti vonal fontos volt továbbá az energiaadó kialakulási szférájának bemutatása kapcsán is.

Az energia- és környezetpolitika kapcsán összekötőkapcsot jelentő fenntarthatóság, energiahatékonyság és megújuló energia politika összefüggésrendszerének feltárásakor deduktív módszerrel, az általános ismeretekből vontam le e kérdéskörökre vonatkozó konkrét megállapításokat, majd állítottam azokat rendszerbe.

A történeti módszert és a bírósági esetjog elemzést kombináltam, amikor az állami támogatások egyes fogalmi elemeit vizsgáltam és vontam le következtetéseimet. Ugyanerre a metódusra került sor az energiaadó kapcsán – az egységes energiaadó irányelv elfogadását követő időben – fellépő problémák bírósági döntések segítségével történő megvilágítása során. Az esetjog elemzése fokozottan fontos szerepet töltött be az árszabályozás megvilágításánál is, hiszen az energiacsomagok irányelvei által le nem fedett területek elemzése ezen intézményre hárult.

Annak ellenére, hogy a dolgozat nagy részében a deduktív jelleg érvényesül, induktív metódus is megtalálható (pl.: Hinkley Point C és PaksII atomreaktor állam támogatása megengedhetőségénél, illetve fontosabb európai bírósági esetek) az elemzési tevékenységemben. Nélkülözhetetlen volt esettanulmány elkészítése az atomerőmű beruházások közelebbi megvilágításához és tanulságok levonásához. Hinkley Point C és PaksII atomerőművel állami támogatás európai uniós megítélésekor kiemelt jelentősége volt az Európai Bizottság dokumentumainak, valamint az első esetben az Európai Unió Bírósága által meghozott ítélet is nagy hangsúlyt kapott. Ezzel párhuzamosan az elemzés és komparatív analízis kvalitatív módszereit is alkalmaztam.

Az Európai Unió megújuló energiapolitikája közelebbi megvilágítása érdekében közgazdaságtudomány módszerei közül a SWOT és PEST analíziseket alkalmaztam. Ezen utóbbiak felhasználására azért volt szükség, hogy a politika jelenlegi erősségeit, gyengeségeit, valamint jövőbeli lehetőségeit és veszélyeit feltárjam. A PEST segítségével a legfontosabb politika, gazdasági, társadalmi és technológiai tényezőket vettem sorra.

A liberalizáció és reguláció részben rendkívül hangsúlyos volt a meglévő (leginkább eurostat adatbázisban található) statisztikai adatok, adattáblák analitikus elemzése. Nagy jelentősége volt továbbá a trendelemzésnek is, hiszen az adathalmazok analizálása során próbáltam megragadni azokat a rendszeresen előforduló tényezőket, trendeket, amelyekből következtetni lehetett az adott időszak történéseire, hatályos jogi dokumentumaira és törekvéseire, valamint azok jövőbeli megvalósulásának lehetőségére. Ezirányú vizsgálódásom mellett történeti és összehasonlító módszereket is alkalmaztam a komplex és megalapozott következtetések levonása érdekében. Ebben, illetve az energia árszabályozásra vonatkozó részekben fontosnak tartottam az adatok jobb és világosabb szemléltetése érdekében diagrammokat használni.

Összehasonlító módszer alkalmazására kerül sor többek között az energiacsomagok egyes rendelkezéseinek komparatív elemzése, a hálózati infrastruktúrára szánt költségvetési források, valamint az általam kiválasztott tagállamok energiaadó szabályozásának összehasonlításakor.

A fentiekben leírtakból is látszik, hogy többségében a kvalitatív módszer típusai érvényesültek, valamint az adott fejezetek vizsgálata során soha nem egy módszert használtam, hanem törekedtem a módszerek kombinálására és kiegészítésére, hiszen csak így kaphattam komplex képet a vizsgált témakör kapcsán.

4. A doktori értekezés szerkezeti felépítése

A dolgozatomban először vizsgálat tárgyává teszem az energiaszektor nemzetközi megítélését, más európai uniós politikákhoz való viszonyát, valamint ezen területre vonatkozó jogi szabályozások legfontosabb aspektusait.

Tehát dolgozatomat két nagy részre osztom a közvetlen és közvetett szabályozási eszközök mentén, amely kategóriákat a környezetpolitikában elterjedt egyik szakirodalmi álláspont analitikájára alkalmaztam, azonban az alcsoportok megalkotása során attól eltértem.¹ A közvetlen szabályozási eszközök közé sorolom a jogszabályok útján történő szabályozási formákat, amelyek leginkább korlátozásokon és tilalmakon alapulnak. A második nagy csoportot a közvetett szabályozási eszközök alkotják, amelyek a megfelelő magatartást gazdasági érdekeltiség kihasználása mentén törekszenek elérni. E csoportba tartozó eszközök a közvetlenebbeknél rugalmasabbak és ösztönzőbb hatásúak. Idesorolom egyrészt az energiaadót - hiszen megfelelő szabályozása esetén alkalmas lehet a kevésbé környezetszennyező energiaforrások alkalmazásának ösztönzésére - és az árszabályozás lebontását, mivel a piaci mechanizmusok térnyerése által a piaci szereplők érdekelté tehetőek a minőség javításában és a megfizethető árak kialakításában. Másrészt itt tárgyalom az Európai Unió költségvetésének meghatározását, - hiszen ezek jelölik ki a felhasználható előirányzat kereteket- és a díjakat.

A közvetlen szabályozó eszközöket két nagy kategóriába tagolom, versenyszabályozási és egyéb közvetlen szabályozó eszközök megosztás szerint. Míg az előző kategória alatt azon európai uniós szabályozási konstrukciókat, politikai irányvonalakat vizsgálom, amelyek

¹ NAGY Zoltán, *Környezeti adózásszabályozása a környezetpolitika rendszerében*. Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2012.
<http://regi.jogikar.uni-miskolc.hu/projectSetup/files/kiadvanyok/kornyezeti-adozas-szabalyozasa-a-kornyezeti-politika-rendszereben-monografia.pdf> (2020.08.04-i letöltési idő) 21.o.

szükségesek a piaci szereplők versenykörülmények közé kényszerítéséhez, addig az utóbbinál a környezetpolitikával azonos jogi eszközrendszert veszem górcső alá.

Az Európai Unió energiapiaci viszonyok területén való befolyásoló szerepének vizsgálatával kezdem *a versenyszabályozó eszközök* megalapozását, hiszen e szervezet az Alapszerződések felhatalmazása alapján szabályozási funkcióval rendelkezik. Ezt követően törekszem az Európai Unió energiaszektor területén való *szabályozási szerepvállalásának fontosságát* igazolni, a területen jelentkező legfontosabb piaci elégtelenségek számbavétele, azok kezelési módszerei, és eszközei bemutatásával.

Az „I. Elméleti alapvetések” részt követően kerül sor „II. Az energiapolitika az Európai Unióban” című nagyobb szerkezeti egység bemutatására. Az energiapolitika a mai napig szorosan összekapcsolódik *a környezetpolitikával*, hiszen az előbbi az utóbbi ideológiai koncepciójában gyökeredzik és csupán a Lisszaboni Szerződéssel kapott önálló politikai státuszt. A két szakpolitikaelemei között számos korrelációt találunk, amelyek közül a közvetlen szabályozó eszközök megvilágítására vállalkozom ebben a részben. A két terület kapcsolódását nemcsak a Szerződésben foglalt rendelkezéseik összefüggései igazolják, hanem egyes közvetlen szabályozó eszközök is, amelyeket az Európai Unió mindkét politika kapcsán alkalmaz. A közvetlen szabályozó eszközökkel összefüggésben tehát ezt a megállapításomat is törekszem igazolni.

„III. Az energiaszektor közvetlen szabályozási eszközei” fejezetben az állami szubvenciók kérdéskörének elemzése képezi a kutatás meghatározó részét, hiszen az állam által nyújtott szelektív előnyök alkalmasak lehetnek a piaci szereplők közötti verseny torzítására. A dolgozatomban az állami támogatás fogalmának, valamint megítélése megengedhetőségének vizsgálatakor a vonatkozó fontosabb európai bírósági jogeseteket és európai bizottsági dokumentumokat elemzem, különös figyelmet szentelve az energiaszektornak.

A piaci viszonyok az energiaszektor területén történő térnyerésének elősegítése érdekében az Európai Unió a kilencvenes évek második felétől napjainkig négy energiacsomagot fogadott el. „IV. A Liberalizáció és dereguláció” című részben a négy energiacsomag következtében előálló piaci mechanizmusokat vizsgálom, olyan fő szempontokra figyelemmel, mint a piacnyitás menetének üteme, piac szereplői, szétválasztási szabályok, valamint az állami szabályozó hatóságok hatáskörének változása. E nagy szegmensben tehát a termelés, hálózati tevékenység, és fogyasztás témaköreinek összefüggésrendszerében veszem górcső alá a liberalizáció fő

komponenseit. Gazdasági ösztönzőnek tekintem az Európai Unió költségvetésből az energiaszektorban nyújtott támogatásait is, azonban erre a hálózati tevékenységek rész elemzésénél térek ki részletesebben, megvizsgálva az Európai Unió három egymást követő (2007-2013, 2014-2020, 2021-2027) költségvetését, annak érdekében, hogy igazolást nyerjen azon előfeltételezésem, miszerint az Európai Unió bevételeinek növekedése mellett, egyre több kiadást irányoz elő az energia (ezen belül a transzeurópai hálózatok minél magasabb fokú összeköttetésének) területén.

A disszertációm fontos részét képezik az Európai Unió által, az energiaszektor területén alkalmazott közvetett szabályozó eszközök és azok közösségi szabályozása, amelyekre a „*V. Az energiaszektor közvetett szabályozási eszközei*” részben térek ki. E kategória vizsgálatát az energiaadó jogintézményének tanulmányozásával, illetve egyes tagállami rendszerek összehasonlító elemzésével kezdem. Ezt követően az árszabályozás eszközének vizsgálatára kerül sor, amelynek során kiemelt figyelmet szentelek az egyetemes szolgáltatásnak számító tevékenység kapcsán lehetővé tett szabályozott árazási rendszer megengedhetőségének és szükségességének elemzésére, valamint a feltárható összefüggések megvilágítására.

5. Az értekezés új tudományos eredményei

Az Európai Unió energiapolitikája az elmúlt pár évtizedben egy hosszú folyamat eredményeképpen alakult ki és került az alapszerződésben önálló jogi keretek közé, azonban formálódása a mai napig tart. Az energiapolitika terén megnövekedett az európai uniós kormányzati szint szükségessége, amelynek több aspektusát mutattam be közvetlen és közvetett szabályozó eszközök segítségével. Mindezek alapján az alábbi eredményekre jutottam.

Az energiapolitika önálló jogalapja szükségességének elméleti igazolása

A környezetpolitikának számos olyan célkitűzése van, amelyek eléréséhez nélkülözhetetlenek az energiaszektor területén eszközölt európai uniós, valamint tagállami jogi és szabályozási beavatkozások. A dolgozatomban elvégzett dokumentumelemzések már az energiaszektor liberalizációjának kezdetén prognosztizálják az energiapolitika önálló jogalapjának szükségességét. Az általam végzett analízisből is látszik, hogy annak ellenére, hogy az energiapolitika és a környezetpolitika több ponton kapcsolódik, ezen utóbbi célkitűzései mellett komplexebb kihívásokra, valamint azok megoldására kell koncentrálnia, valamint

meghatározása során fokozottan figyelemmel kell lenni gazdasági és társadalmi szempontokra is.

Megállapításom tehát az, hogy az energiapolitika túlmutat a környezetpolitikán és igaz, ezen utóbbira tekintettel, de mégis más szempontok, irányok és célok határozzák meg. Egy olyan stratégiai témakörről van szó, ahol a piaci viszonyoknak tágabb teret kell engedni és ahol a mai napig a gazdasági szempontok dominálnak. Véleményem szerint a liberalizáció e területen való előretörése tette szükségessé a környezetpolitikához szorosan kapcsolódó, de attól mégis túlmutató szféra elszeparálódását. Az elválasztás fontosságát a két politika között olykor fellépő konfliktusok és eltérő érdekek is alátámasztják. Ezen utóbbira példa az energiapolitikában domináló gazdasági szempontok miatt az importfüggőség csökkentés és az éghajlatvédelem célkitűzései közötti konfliktusok.

Energiahatékonyság megvalósítása innováció és hatékony adóztatás függvénye

A fenntarthatósághoz szorosan kapcsolódó fogalom az *energiahatékonyság*, amely nemcsak az energiapolitika fontos célja, de a fenntarthatóság szempontjából eszköz funkciója is van. Jelenleg a népesség száma az energiafelhasználással párhuzamosan növekvő tendenciát mutat. A fokozódó energiafelhasználás az Európai Unió tekintetében maga után hozza – a fosszilis energiaforrások nagymértékű használata miatt – az energiafüggőség, valamint a károsanyag-kibocsátás növekedését, éppen ezért e kérdéskör nemcsak gazdasági, de környezeti és társadalmi oldalról is megoldást kíván. Az általam elemzett dokumentumokból (energiaunióra vonatkozó dokumentum, negyedik energiacsomag) világosan látszik, hogy az energiahatékonyság, mint cél elérésének eszköze nem a takarékoság, hanem az innovatív technológiák és megoldások, amelyek a hatékonyság mellett szolgálják a költségek csökkentését, éghajlatvédelmet és importfüggőség redukálását.

Az energiaadó a másik olyan fontos tényező, amely az energia felhasználásának nem mennyiségi, hanem minőségi megváltozását szolgálhatná. Jelenleg a termékmennyiség alapján fizetendő fizetési kötelezettség (még az egyes esetekben adómentességekkel és kedvezményekkel sem) nem képes a hatékonyság növelésére. Véleményem szerint az energiatartalom szerinti adóztatás, valamint a szén-dioxid kibocsátás következetes, minden tagállamban való fizetési kötelezettséggel való terhelése jelenthetne megoldást.

Az Európai Unió megújuló energiapolitikájának kiteljesedése

Jelenleg az ambiciózus éghajlatvédelmi célokhoz, valamint az energiabiztonság növelése érdekében elengedhetetlen a megújuló energiaforrások részarányának emelése, amely törekvést az Európai Unió közvetlen és közvetett szabályozó eszközeivel is ösztönzi. A dolgozatomban elvégzett SWOT analízisből látszik, hogy az Európai Unió megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos politikája nemcsak lehetőségeket, de veszélyeket is rejt magában, amelyeket az Európai Uniónak a jövőben kihasználnia és kezelnie kell. Ezt követően PEST elemzés segítségével számba vettem azokat a politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai tényezőket, amelyekre az Európai Uniónak figyelemmel kellett és kell lennie a megújuló energiapolitika szabályozása és gazdasági ösztönzése során. Tény továbbá, hogy az Európai Unió megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó politikája (állami támogatások kérdésköre stb.) megengedő és gyakran a piaci mechanizmusokat kevésbé ösztönző, amely utóbbi pedig az energiahordozók közötti szabad verseny megvalósulását gátolja. A dolgozatomból világosan látszik, hogy a jelenlegi megújuló energiaforrások felhasználásának növelését célzó politika az importfüggőséget növeli, miközben az éghajlatváltozási célokat elősegíti. A megújuló energiaforrások felhasználása célértékének fokozatos emelése, valamint a SWOT analízisben meghatározott lehetőségek kihasználása jelenthet megoldást az éghajlatvédelmi célok elérésén kívül az energiabiztonság növelésére is.

Tény tehát, hogy a megújuló energiaforrások jelenleg inkább szolgálnak eszközül a környezetpolitikai célkitűzések eléréséhez, mint a gazdasági dominanciájú energiapolitikai törekvésekhez. Ahhoz, hogy ez másképpen legyen véleményem szerint fontos lenne a megújuló energiaforrások kapcsán is szélesebb teret engedni a piac szabályainak, ösztönzőinek és csökkenteni kellene a versenytorzító állami támogatások nyújtása lehetőségének körét.

Az egységes energiapiac fontossága az energiabiztonság szempontjából

Az Európai Unió mellett, hogy az USA és Kína után a harmadik legnagyobb gazdasági hatalom, a klímapolitika területén is domináns szerepet tölt be, hiszen a nemzetközi éghajlatvédelmi célkitűzéseknél jóval ambiciózusabbakat fogalmaz meg. Az energiabiztonság az a terület, ahol az Európai Unió gazdasági és klímavédelmi szegmense kiegészítheti vagy olykor ellentétbe kerülhet egymással. Tény, hogy a jelenlegi klímavédelmi célok teljesítése érdekében (vagy a források kimerülése miatt) a legtöbb tagállam kénytelen volt visszafogni fosszilis energia termelését, valamint az energiafelhasználásban megnőtt a megújuló

energiaforrások részaránya. Ezen utóbbival az Európai Unió hosszútávú célja, hogy csökkenjen az energiafüggőség, a harmadik, fosszilis energiahordozókat beszállító, olykor belpolitikailag érzékeny országoktól. Azonban világosan látszik, hogy jelenleg az Európai Unió energiaszükséglete (szükséges a domináns gazdasági státusz fenntartásához is) lineárisan nő, amelyet a szintén fokozatosan emelkedő megújuló energiaforrás részarány nem tud megfelelően ellensúlyozni. Ezen folyamatok vezettek oda, hogy az energiafüggőség növekedett a legtöbb tagállamban. Persze vannak olyan országok (pl.: Lengyelország), ahol a fosszilis energiahordozók (szén) magas ára miatt csökkent az addikció, azonban az Európai Unió által meghatározott éghajlatvédelmi célkitűzéseknek (2050-ig teljes karbonsemlegesség) nem tudnak az elvártaknak megfelelően eleget tenni.

Tehát véleményem szerint a dolgozatomban elvégzett dokumentum analízis és statisztikai elemzés alapján megállapítható, hogy rövidtávon a tagállamoknak mérlegre kell állítaniuk környezetvédelmi és gazdasági törekvéseiket, számot kell vetniük az elérhető előnyökről és hátrányokról, majd az Európai Unió által adott keretek között dönteniük gazdasági vagy környezeti érdek előtérbe állításáról. Világosan látszik, hogy az Unióáltal meghatározott keretek (pl: termékmennyiség alatt fizetendő energiaadó) és így a tagállamok mozgástere rendkívül tág.

Azonban véleményem szerint a tagállamoknak messzebb kell tekinteniük pillanatnyilag fennálló pozitívumoktól és támogatniuk kellene az Európai Unió energiaunió stratégiáját, amely hosszú távon csökkenthetné az energiafüggőséget és elérhető árakat biztosítana. Világosan látszik, hogy egyrészt a megújuló energiaforrások európai uniós és tagállami kormányzati szint általi ösztönzése és a piaci szabályok alóli gyakori kivétele, másrészt az energiahatékonyság területén elért és célzott megoldások sem képesek a jelenlegi struktúrában kompenzálni a növekvő energiaszükségletet. Ezt bizonyítja a növekvő energiafüggőség harmadik tagállamoktól. Ma a fosszilis energiahordozók árai a megújulókhöz képest jóval alacsonyabbak, azonban hosszútávú költségei jelentősen meghaladhatják a környezetkímélőbb fajtákat, hiszen a belpolitikailag érzékeny beszállítóktól való addikció kiszámíthatatlan helyzetbe hozhatja az Európai Uniót. Gondoljunk csak az ukrán-orosz válságra, vagy az 1970-es évek olajválságaira. Az Európai Unió nem kényszerítheti a beszállító országokat arra, hogy energiapiacaikat liberalizálják, így ott gyakran még monopolizált helyzeteket találunk. Nem is beszélve ezen energiaforrások externális költségeiről, amelyet nemcsak az okozóknak, hanem az egész társadalomnak viselnie kell.

Véleményem szerint az Európai Unió jól halad a probléma megoldása felé (annak ellenére, hogy ennek jelei még nem igazán mutatkoznak meg), azzal, hogy törekszik az egységes

energiauniót kiépíteni. Tény az is, hogy a tagállamok ellenállása jelenleg nagy, inkább látják az energiaunió hátrányait (pl.: más tagállamok által termelt, fosszilis energiahordozókhoz képest jelenleg drágább megújuló energiaforrások megvásárlásának kötelezettsége). Az egységes energiapiac megvalósítása szempontjából az Európai Bizottság állami támogatások területén manapság megnyilvánuló, nemcsak megújuló energiaforrásokra kiterjedő engedékenységet pozitívnak találom, ezáltal azok a tagállamok, amelyek a megújuló energiaforrások területén elmaradtak, sem érzik háttérbe szorítva magukat, hiszen az atomenergia beruházás energiabiztonsági és környezetvédelmi aspektusai miatt ugyanúgy (pl.: Hinkley Point C és PaksII atomerőmű) megengedett. Az energiaunió megvalósulása (feltétele az infrastrukturális összeköttetések fokozottabb megvalósulása is) esetén – amelynek kialakulása véleményem szerint egy hosszú folyamat lesz, azonban alappillérei már megvannak, pl.: többnyire liberalizált energiapiac, hálózati infrastrukturális beruházási projektek – csökkenni fog a harmadik országoktól való függőség, hiszen egy közös piacon szabadon áramolhat egy másik tagállamban megtermelt, éghajlatvédelmi célkitűzések miatt többnyire környezetkímélő energia. Véleményem szerint az energiaunió hosszú távú előnyeit a tagállamok is kezdi látni, amelyet elősegítenek a fokozódó környezetvédelem területén kitűzött ambiciózus célkitűzések (pl.: 250-ig karbonsemlegesség), a belpolitikailag érzékeny államoktól függés okozta kiszámíthatatlan helyzet (Pl.: orosz-ukrán válság) és az európai unió megengedő gyakorlata az állami támogatások területén.

Állami támogatások az energiapolitika területén

Fontos tényező, hogy a válságok (így különösen 2008-as gazdasági világválság, és már láthatóan a koronavírusjárvány okozta válság) a neoliberális eszmék megrendülését hozták és némileg felerősödtek az állami szabályozást támogató irányzatok. A legtöbb tagállamban bezárkózásnak, befelé fordulásnak lehetünk tanúi, megjelentek az Európai Uniót sok tekintetben bíráló hangok (pl.: Magyarország, Lengyelország), valamint a Brexit is hátrányosan hatott a közösségiesítést célzó politikákra. Véleményem szerint a neoliberális eszmékben gyökerező liberalizációs folyamat véghezvitele, a tagállami szabályozás visszaszorítása eddig is megmutatta hosszú távú előnyeit, míg az állami beavatkozás túlburjánzása gyakran okozott államszervezetet is megrendítő negatív következményeket.

Az állami támogatások fogalmának értelmezése során több bírósági esetet elemeztem, amelyek alapján levonható az a következtetés, hogy az Európai Unió Bírósága tágan értelmezi az uniós jog által tiltott állami támogatás definícióját és az azt alkotó elemeket. Ennek oka az állami

beavatkozás piactorzító hatásaiban, valamint a neoliberális felfogás dominanciájában keresendő. Annak ellenére, hogy a gazdasági világválság után megerősödtek azok a nézetek, amelyek az állami szabályozás fontosságát és jelentőségét hangsúlyozzák, ez a koncepció az Európai Unió Bíróságának jogeseteit elemezve nem látszik még tükröződni az állami támogatások vonatkozásában. Megállapítható, hogy kevés, megújuló energiaforrások állami támogatásával (ideértve zöld bizonyítvány, származási és garancia rendszerek) kapcsolatos jogeset kerül az Európai Unió Bírósága elé, annak ellenére, hogy 2009-től a számuk némileg megnőtt. Más a helyzet azonban az Európai Bizottság állami támogatások megengedhetőségére vonatkozó álláspontjával és gyakorlatával. 2014-ben az az intézmény iránymutatást fogadott el a környezetvédelmi és energetikai támogatásokra vonatkozóan a 2014-2020 időszakot illetően (kifejtve, hogy a jövőben kevésbé lesz megengedő), amellyel kezelni szándékozott azokat a piaci torzulásokat, amelyeket a megújuló energiaforrások kötelező átvételi árának Bizottság általi gyakori jóváhagyó intézkedései okoztak. Ezzel némileg ellentmondó a negyedik energiacsomag, amely a megújuló energiaforrásokat olykor kiveszi a piaci szabályok alól és az állami beavatkozás ösztönzését szorgalmazza. Ez a koncepcióváltás azt támasztja alá, hogy az állami szerepek ismét megerősödtek, amelyet az Európai Bizottság is támogat, hiszen a negyedik energiacsomag részét képező jogi aktusok javaslatát ezen intézmény fogalmazta meg. Ez a változás összhangban van azzal az általános tendenciával – nem csak az energia területén – hogy a Bizottság egyre inkább megengedőbbnek látszik az állami támogatások megítélése terén.

A dolgozatban elemeztem a Hinkley Point C és Paks II atomerőművek állami támogatásának versenyjogi megítélését, ahol mind a két esetben a szubvenciót megengedhetőnek minősítette az Európai Bizottság, azonban eltérő indokokra tekintettel. Ebben a két ügyben kifejeződik az energiapolitika területén az Európai Uniót meghatározó korlát, azaz az energiakosár tagállami megválasztásának joga, valamint az energiabiztonság és fenntarthatóság követelményének prioritása. Eltérés az esetekben, hogy amíg Nagy Britanniában az energiaszektor tevékenységeinek feldarabolásával minden tevékenység piaci szereplő kezébe került, addig Magyarországon az atomenergiatermelés állami tulajdonú vállalat irányítása alatt maradt. Míg előző esetben az állam azt akarta bizonyítani, hogy általános gazdasági érdekű szolgáltatás megfelelő ellátása érdekében nyújt ellentételezést, addig az utóbbiban a piaci befektető elve került terítékre, annak alátámasztása érdekében, hogy egy piaci szereplő sem járt volna el másképp hasonló helyzetben. Egyik érv sem került elfogadásra, mivel mindkét esetben megvalósult az állami támogatás, azonban megengedhető indokból, hiszen az Európai Unió éghajlatpolitikai céljaihoz és az adott tagállam energiabiztonságához is nagymértékben

hozzájárultak a beruházások. E döntések is azt bizonyítják, hogy az éghajlatváltozási célkitűzések érdekében tett erőfeszítések az energiafüggőség növekedését hozták magukkal, amely nem orvosolható csupán a megújuló energiaforrások elterjesztésének ösztönzésével.

Ebből a két esetből is látszik az Európai Bizottság állami támogatások területén érvényesülő megengedő hozzáállása, amely az állami szabályozó szerepek megnövekedett jelentőségének is tulajdonítható. Véleményem szerint továbbá tükröződik az új, Európai Bizottság által már dokumentált zöld irányvonal is a hivatkozott döntésekben, amely többek között a Párizsi Megállapodás célkitűzésinek megvalósítását és a környezetvédelmi követelmények egyes politikákba integrálását célozza. Nem elhanyagolható az a szempont sem, hogy a zöld törekvések mellett az Európai Unió igyekszik fenntartani vezető gazdasági szerepét, amelyhez elengedhetetlen az energiától való külső függőségének csökkentése, amely jelenleg pusztán megújuló energiaforrásokra támaszkodással nem elérhető.

Az energiapolitika liberalizációjának sarkalatos pontjai és korlátai a negyedik energiacsomag fényében

A dolgozatban elemzett adatok azt mutatják, hogy csökkent az üvegházhatású gázok kibocsátása, nőtt a megújulók aránya, azonban az energiafüggőség is. Ezen utóbbi kompenzálása érdekében szükséges az energiahordozók további diverzifikálása, energiahálózatok összeköttetésének fokozása és a külső beszállítóktól függő fosszilis energiahordozók ellenében az Európai Unión belüli, környezetkímélőbb (atom)energiatermelés fokozása. A piacnyitást az 1970-es évektől formálódó környezetpolitika területén rögzült állapotok is megalapozták, hiszen az energiaszektorban olyan változtatásokra volt szükség a környezetpolitikai célok eléréséhez, amelyekre a monopolhelyzetben lévő vállalkozások nem voltak kellőképpen ösztönözve. A főbb sarokköveket a liberalizáció során az úgynevezett energiacsomagok jelentetik, amelyek első lépése a hatékonyság javítása érdekében az energiaszektor különböző tevékenységekre való darabolása, majd a liberalizáció jogszabályi környezetének a termelés és kereskedelem területén való megteremtése volt. Míg más szektorokban (hírközlés stb.) sokkal inkább kiteljesedett a piacnyitás, az energia területén csaknem húsz éve kezdődő folyamat még zajlik, melynek oka az energiapolitika gazdasági, politikai, stratégiai és biztonsági szempontú kiemelkedő jelentősége. A 2008-as gazdasági világválságot követően az állam szabályozó szerepköre megerősödött és a környezetvédelmi követelmények érvényesítésére vonatkozó ambiciózusabb törekvések születtek, amelyek miatt a mai napig egyre több, központi kormányzati szintről lebonyolított összehangoló szabályozás

születik. Ezzel párhuzamosan megerősödtek a tagállami szabályozás és beavatkozás által befolyásolt területek, valamint sokszor az Európai Unióval szemben álló hangok is. Ennek egyik oka, hogy a gazdasági világválság következtében a neoliberális gazdaságpolitika koncepciója megingott, megerősödtek azok a nézetek, amely szerint a piacnak szüksége van egy intézményre, amely keretek közé szorítja, meghatározza legfőbb irányvonalait, illetve segít kijavítani káros folyamatait. A koronavírus okozta válság még inkább az állami szerepvállalás megerősödését hozta magával, hiszen a piacon jelen lévő hátrányos következmények kiküszöbölésére kormányzati megoldás szükségeltetik. Kérdéses, hogy ezen időszak milyen bélyeget hagy maga után, és egyes országokban (legfőképpen kelet-európai országokban) mennyire fog az állami szerepvállalás csökkenni, illetve mennyire lesz képes annak kikényszerítésére az Európai Unió.

A negyedik energiacsomag vívmányai közül négy fontos területet emeltem ki és elemeztem dolgozatomban, így a fogyasztók, nemzeti hatóságok, megújuló energiaforrások és állami beavatkozás kérdéskörét. *A fogyasztók energiaszektorban betöltött szerepének középpontba állítása*, azaz az alulról felfelé (bottom-up) történő megközelítés nemcsak az ő szempontjukból – megfizethető, fenntartható, jó minőségű energia biztosítása – fontos, hanem a globális megállapodások környezetvédelmi, illetve az Európai Unió által vállalt kibocsátási csökkentési célok teljesítéséhez is elengedhetetlen. Ennek a koncepciónak rendkívül egyszerű magyarázata van, hiszen, ha az egyének nem csökkentik kibocsátásaikat, nem növelik energiahatékonyságukat, valamint megújuló energiaforrásból származó energiafelhasználásukat, akkor nem teljesíthetőek a globális, komplex célok. A régi felfogás helyett az új koncepció az, hogy a decentralizált energiatermelést ösztönzzék, melynek egyik intézményesített változata a megújuló energiaközösségek támogatása. E közösségek révén esélyt kapnak a fogyasztók, hogy potenciális piaci szereplőként megérje számukra a megújuló energiaforrások termelése, tárolása és – peer to peer – értékesítése (egyénilag vagy közösségben). A negyedik energiacsomag új fogalmat – termelő fogyasztó – is bevezetett a szereplő fontosságának hangsúlyozása érdekében, amely státuszhoz jogok is kapcsolódnak, így a megfelelő piacokhoz való közvetlen vagy harmadik fél által való hozzáférés, a diszkriminatív folyamatok és díjak elleni védelem, valamint támogatásához és ellentételezéséhez való hozzáférés joga.

A megújuló energiaforrásokat a negyedik energiacsomag néhány területen kiveszi a piaci szabályok alól, amely számos kérdést vett fel. Az Európai Bizottság 2014-es iránymutatásában kifejtette, hogy ezen energiaforrásoknak is a piaci árakat kell tükrözniük, ezért e szubvenciók

kapcsán megengedő hozzáállásán enyhít, azonban a negyedik energiacsomag – tekintettel a liberalizáció jelenlegi állására és célkitűzéseire, valamint az állami szerepek megerősödésére – még mindig sok helyen kedvez az állami beavatkozás lehetővé tételének, gyakran a piac ellenében. Az is világos továbbá, hogy ezen energiaforrások uniós szinten való ösztönzése elengedhetetlen, mivel a fenntartható fejlődés csak olyan szabályozással érhető el, amely biztosítja a környezetvédelmi követelmények érvényesülését és a tagállamok ebbéli motivációját.

A tapasztalatok alapján az *energiaszabályozó hatóságok* eltérő, sokszor koordinálatlan döntései a verseny torzulását eredményezték, ezért a negyedik jogszabálycsomag a kormányzati függés további csökkentése, a határon átnyúló együttműködés és belső energiapiac elősegítése érdekében uniós szintű szervezet megerősítése mellett döntött. Itt tehát egy fokozottabb uniós kormányzati szintre szervezésnek lehetünk tanúi. E lépést indokolta a 2008-as gazdasági világválság okozta neoliberális eszmékbe vetett hit megingása és a szabályozás fontossága felé elmozdulás. A hangsúly európai uniós szintre történő helyezése az energiainfrastruktúra határokon átívelő volta és az energiafüggőség kérdésköre miatt is indokolt, amelyet a tagállamok külön nem tudnak hatékonyan kezelni. Az Európai Unió ezirányú előre mozdulása eredményezheti a harmadik országoktól való függés csökkenését, azonban ennek következtében az egyes tagállamok által drágábban termelt energia kiszorulhat a piacról, hiszen az energiatermelés még inkább diverzifikálható lesz, amely miatt érthető a tagállami ellenállás, a nacionalizmus megerősödése.

A negyedik energiacsomagban az *állami jelenlét* minden formája tükröződni látszik, azzal, hogy a megújuló energiaforrásokból termelt energia felhasználásának megnövelésében szerepe még inkább hangsúlyossá és az állami szabályozás megerősödése révén az európai uniós intézmények által megengedhetővé vált.

Az Európai Unió 1996 és 2019 között elfogadott négy energiacsomagja előremutató, azonban számos ponton kérdéseket vetnek fel. Kérdéses, hogy mennyire követelhető meg a liberalizáció a harmadik országokkal szemben, továbbá a válságok okozta tagállami bezárkózások és az Európai Unió felé megnövekedett ellenszenv, valamint az állami szabályozás megerősödése kezelésének eszközei még kialakulóban vannak.

Megállapítható az is, hogy nincs teljesen összhangban az Európai Unió liberális stratégiája és az energia cégeket támogató politikája sem, mely utóbbi jellemzően megengedő a megújuló energiaforrások területén biztosított állami támogatásokkal szemben, adott esetben versenytorzító hatást eredményezve az energiacégek között piacversenyben.

A tagállamok erősen ragaszkodnak szuverenitásukhoz, valamint, ha energiáról van szó, a biztonsági kérdések ismét előtérbe kerülnek, a gazdasági nacionalizmussal együtt, amely szintén gátját jelentheti a piacosításnak. Az akadályok ellenére az Európai Uniónak sajnos realizálnia kellett, hogy az energiaellátás olyan probléma, amit nem lehet tisztán a nemzeti piacokra bízni, ezért a külpolitikában egy olyan stratégiát követ, amely nemzetállamok fölötti megközelítést igényel.

Külső partneri kapcsolatok változása és felértékelődése

A tagállamokat külön-külön vizsgálva levonható az a következtetés, hogy a közép-, kelet- és dél-európai országok függősége a legnagyobb a kőolajtól, amely az elmúlt években a csúcsponton járt, a legmagasabb 2015-ben volt (89,2%). Az évek során a csökkenő energiabiztonság miatt, új együttműködési formák alakultak ki és a szükség arra kényszerítette a tagállamokat, hogy tovább mélyítsék a belső piacon belüli „energiapiaci Európai Uniójukat”. Az Európai Unió hamar realizálta, hogy az energiaellátás biztonsága érdekében szükség van az importfüggőség csökkentésére, a külső partneri kapcsolatok és hálózatok diverzifikálására, energiahatékonysági és technológiafejlesztési intézkedésekre, valamint a jogszabályi -és intézményi szabályok fejlesztésére. Megállapítható azonban, hogy mindezekkel az eszközökkel csupán úgy lehet a célokat hatékonyan elérni, ha a tagállami kereteken túljutva közösségesebb külpolitika valósul meg. Véleményem szerint a tagállamok energiamixei közti jelentős különbségek és az eltérő érdekek miatt csak akkor valósulhat meg egységes energiapiac, ha a belső közösségi feltételek (pl.: intézmények és jogi keretek kiépítése, környezetpolitikai célkitűzések) rendelkezésre állnak, azonban a tagállamoknak ez számos szempontból „nem éri meg”, hiszen egyesek nagyban eltérnek az uniós átlagtól.

Hálózati összekapcsolás szükségessége a belső energiapiac szempontjából

A liberalizáció és a belső energiapiac megvalósításának nélkülözhetetlen feltétele a tagállami *energiahálózatok* minél teljesebb összekapcsolása. A célkitűzés elérése érdekében az Európai Unió szabályozási és pénzügyi eszközöket is alkalmaz, hiszen a belső energiapiac megvalósításának nélkülözhetetlen infrastrukturális feltételéről van szó. Az Európai Unió költségvetési kereteinek megvizsgálását és komparatív módon történő összehasonlítását követően megállapítható, hogy fontos előrelépés az egységes belső piac megvalósulása felé, az energia infrastruktúrára és hálózati összekapcsolásra szánt költségvetési keret lineáris

növekedése. Már a 2014-2020-as költségvetési keretben megnövekedett összeget szántak az energia infrastruktúra területére, amely keretösszeg előreláthatólag a 2021-2027-es költségvetési tervben még tovább növekedik majd (nagyobb mértékben, mint a másik két hálózat esetén).

A szabályozási eszközök között kiemelkedő az energiacsomagokban intézményesített unbundling intézménye, amely a tulajdonosi szerkezet változatosságán nem módosított nagy mértékben. A villamosenergia szektort illetően a tagállamok több mint felében az átvitelrendszer-üzemeltetők tulajdonosa teljes egészében állam (kivéve Nagy-Britanniát és Portugáliát, ahol 100% magántulajdon), negyedében pedig keveredik a magán- és állami tulajdon. A gázszektor tulajdonosi szerkezete komplexebb, és nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a magán és vegyes tulajdonosi struktúrának. Ez összefüggésbe hozható azzal, hogy míg a villamosenergia minden tagállamban egyetemes szolgáltatás, addig a gázszektor ilyen irányú megítélése tagállami mérlegelés kérdése.

Az energiaadó nem jelent visszatartó erőt a környezetterhelő energiaforrásokkal szemben

Dolgozatomban négy tagállam energiaadózási struktúráját vizsgáltam meg a 2003/96/EK irányelvvel összefüggésben. A tagállamok kiválasztásakor arra törekedtem, hogy környezetvédelmi szempontból előrehaladottabb országot (Németország) ugyanúgy válasszak, mint a szénérőművek magas száma miatt légszennyezettségben élen járót (Lengyelország). Portugália a mediterrán országok, míg Magyarország a közép-európaiak közül került kiválasztásra. Összességében megállapítható, hogy az energiaadó mivel termékmennyiség alapján keletkeztet fizetési kötelezettséget (így inkább megvásárolják az olcsóbb, de környezetterhelő energiaforrást), nem jelent visszatartó erőt a környezetterhelőbb energiaforrások előtt, így nem jelenti az éghajlatváltozás gátját, amelyet mutat az is, hogy egyes tagállamokban még mindig magas az importált fosszilis energiahordozók aránya. A négy ország közül háromban szerepel jövedéki adó (Németországban szénre nem terjed ki), kivéve Portugáliát, ahol egy adónem alá vonják az összes adóval terhelt energiatermékeket. Lengyelországot leszámítva az importfüggőség az országokban európai uniós átlagon felüli. Ezen utóbbi országban a primer energiatermelésének csaknem 74%-át a szén teszi ki, és mivel az energiaadó jelenleg termékmennyiség és nem karbontartalom alapján adóztat, így a megfizetett adó nem jelent visszatartó erőt a szénnel szemben. Itt tehát ellentét tapasztalható az energiabiztonság és éghajlatvédelmi célkitűzések között, hiszen Lengyelország nem fogja tudni

teljesíteni 2050-ra a teljes karbonsemlegességet, miközben energiafüggősége jóval alacsonyabb, mint a másik három elemzett országnak.

A négy elemzett tagállam energiaadó szabályozásából levonható az a következtetés, hogy az irányelvhez hűen felhasznált energiamennyiség alapján határozzák meg a fizetési kötelezettséget, amely nem ösztönöz energiahatékonyságra, hiszen a felhasznált mennyiség és nem a minőség áll a középpontban. Ezt némileg korrigálják az egyes országokban adott adómentességek és -kedvezmények. Németország esetében a felhasznált villamosenergia mennyiség után az energiaigényes környezetkímélő ágazatok a nagykereskedelmi ár és megújuló energiaforrások bevezetési költsége közötti különbséget figyelembevétele jelenti az adókedvezmény alapját. Lengyelországban az adómentességek köre tágabb, és figyelembe veszik, hogy az ország ipara jelentősen épít a szénre, így az irányelv által opcionálisan lehetővé tett adókedvezmények közül itt többet is kihasználtak. Ezen utóbbi ország példája is mutatja az irányelv azon elégtelenségét, amely tág teret ad a kedvezmények, engedmények környezetterhelő szén kapcsán való alkalmazására. Portugália kapcsán előremutató a széndioxid kibocsátást terhelő költség, amely 2022-ig az ISP mértékének felel majd meg. A négy elemzett ország közül egyedül Portugáliában van ilyen fizetési kötelezettség.

Központi árszabályozás az energiaszektor érintő tevékenységek tükrében

Dolgozatomban az energiaszektor tevékenységekre szedve elemeztem az árszabályozás kérdéskörét. A termelés tevékenységét nézve, mind a villamosenergia, mind pedig a földgáz területe főszabály szerint mentes a *központi árszabályozás* alól, és leginkább annak közvetett típusaival találkozhatunk (pl.: kötelező átvétel). A kereskedelem területén a harmadik energiacsomag hatására az ármegállapítás folyamatában nőtt az energiaszolgáltatók (piac) beleszólása, azonban a rendszerhasználati díjak meghatározása továbbra is hatósági kontroll alatt maradt. Előrelépés, hogy az energia beszerzésének árát/áramdíjat a piac határozza meg bizonyos keretek között.

Az árreguláció leginkább monopóliumok területén megengedhető, amely beavatkozás piacra gyakorolt jelentős hatása miatt mérlegelést igényel. E jelenségek leginkább a hálózati tevékenység vonatkozásában fordulnak elő, így itt elengedhetetlen a mesterséges árinformációk és megoldások alkalmazása. A harmadik energiacsomag a hálózati szolgáltatásokat természetes monopóliumként kezeli, és ennek eredményeképpen előírja a hatósági árszabályozást. Az energiacsomagok a hálózatos tevékenységeken kívül sem tiltják a hatósági ármegállapítást, azonban annak nem megengedhetőségét az Európai Bíróság levezette az irányelv céljaiból (így

a piaci liberalizációból), valamint a szabad szolgáltatóválasztás jogából. A Bíróság a Federutility és Enel ügyekben foglalkozott a kérdéskörrel és kifejtette, hogy az uniós joggal nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a versenyt nélkülöző piacon, bizonyos feltételek fennállása esetén lehetővé teszi az ármeghatározást. A földgáz szolgáltatás európai uniós szinten nem egyetemes szolgáltatás, azonban több tagállam annak minősíti, míg a villamosenergia szolgáltatás uniós szinten is annak minősül. Mind a két területen vannak közszolgáltatási kötelezettséget kikényszerítő helyzetek, amelyek ilyenként kezelése tagállami mérlegelési körbe tartozik.

2019 óta az energia nagykereskedelmi árai jelentős csökkenést mutatnak, melynek okai között szerepel a növekvő verseny, a megújuló energia nagyobb mennyisége, a jobb összeköttetések és az integráltabb belső villamosenergia-piac. Ebből látszik, hogy a liberalizáció beváltotta a hozzá fűzött reményeket, úgy, hogy az éghajlatvédelmi célkitűzések elérését is szolgálta. A belső energiapiac jelenleg még nem valósult meg teljesen, amely a nagyfokú importfüggőség fennállásáig és a hálózatok teljes összekapcsolásának megvalósításáig nem is lehetséges. Azonban ezen feltételek teljesüléshez is az Európai Unió tevékeny fellépésére van szükség. Mutatja ezt az is, hogy az Európai Unió fellépésének köszönhetően 2016-ra nagy előrelépés történt a szabályozott árak fokozatos megszüntetése terén (a háztartási gázpiacon az előrehaladás lassabb volt). Alapvető kérdés ebben az esetben tehát, hogy szükség van-e az állami beavatkozásra ezen a területen akkor, ha a szabadpiaci viszonyok olyan állapotot eredményeznek, amely nem kívánatos. Jelen esetben az Európai Unió a nemleges választ preferálja, mivel az állami (ár maximalizáló) intézkedések végső soron éppen a fogyasztóknak ártanak, ezért az Európai Unió ösztönzi a tagállamokat ezek megszüntetésére. Továbbá e területen a versenyképes árak biztosításához nem elegendő a versenypolitika, hanem ahhoz az energiapolitikában végbemenő változások is szükségesek. Már a harmadik energiaügyi csomaggal egyértelműen megerősödött a fogyasztók energiapiacokon elfoglalt pozíciója, amely az energiaszektor területén garantált, új fogyasztói jogoknak tulajdonítható. A fogyasztói árak tagállami maximalizálása azonban az elvártakhoz képest eltérő hatást váltott ki és hátrányosan érintette az egyéneket, hiszen a fogyasztók nyerhetnek az ár ingadozásokból. A harmadik energiacsomag elfogadását követően mind a földgáz, mind pedig a villamosenergia ára nőtt szinte minden tagállamban, az árak állam általi maximalizálásnak, valamint a kőolaj (melytől több tagállam függ) ára növekedésének köszönhetően. Az előzmények fényében a negyedik energiacsomag célja, hogy a fogyasztók és a piaci szereplők a tényleges piaci árakkal és ármozgásokkal szembesüljenek, valamint minimálisra redukálja az árszabályozás lehetőségét.

Nyilvántartási szám: DEENK/246/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Lovas Dóra

Neptun kód: ZBXFRB

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10052049

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (10)

1. **Lovas, D.:** Fenntarthatóság és energiaszabályozás.
Glossa iuridica. 6 (3-4), 147-167, 2020. ISSN: 2064-6887.
2. **Lovas, D.:** Fogyasztó, mint az energiaszektor liberalizációjának nyertese.
Közjavak. Megjelenés alatt, 2020. EISSN: 2498-7190.
3. **Lovas, D.:** Állami támogatások megítélése az energiacsomagok tükrében.
Európai Jog. 19 (2), 21-30, 2019. ISSN: 1587-2769.
4. **Lovas, D.:** Állami támogatások uniós jogi szabályozása, különös tekintettel az energiaszektorra.
Európai Jog. 18 (2), 24-31, 2018. ISSN: 1587-2769.
5. **Lovas, D.:** Az állami támogatások nyújtásának keletkezéskori garanciái.
Közjavak. 4 (1), 13-17, 2018. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2018.1.2>.
6. **Lovas, D.:** Energiaadó mint ökoadó vonatkozó Uniós és hazai szabályok elemzése, összehasonlítása és a szabályozással kapcsolatos problémák feltárása.
Jura. 24 (1), 320-328, 2018. ISSN: 1218-0793.
7. **Lovas, D.:** Az amerikai elnökválasztás hatása az éghajlatváltozás elleni küzdelemre.
Közjavak. 3 (1), 24-30, 2017. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2017.1.6>.
8. **Lovas, D.:** Energiaadó az Európai Unióban: energiaadóztatás és az Európa 2020 stratégia összefüggései.
Közép-Európai Közlemények. 10 (2), 68-76, 2017. ISSN: 1789-6339.
9. **Lovas, D., Szilágyi, D.:** A változás ösvényein: A közszolgáltatások megszervezése és politikai.
Jegyző és Közigazgatás. 18 (4), 17-19, 2016. ISSN: 1589-3383.
10. **Lovas, D.:** Energiaunió megszilárdításához vezető út.
Közjavak. 2 (1), 17-21, 2016. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2016.1.4>.

Konferenciaközlemények (1)

11. **Lovas, D.:** Energia, mint közszolgáltatás, különös tekintettel a villamosenergiára.
In: Tavaszi Szél 2017 : tanulmánykötet. Szerk.: Keresztes Gábor, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 248-253, 2017. ISBN: 9786155586187

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (11)

12. **Lovas, D.:** Vigyázó szemetek az egészségügyre vessétek!: Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér az európai egységes digitális piac összefüggésrendszerében.
Közjavak. 5 (3), 9-14, 2019. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2019.3.2>.
13. **Lovas, D.:** A migráció társadalmi és gazdasági hatása, különös tekintettel Németországra.
Közjavak. 4 (4), 14-20, 2018. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2018.4.3>.
14. **Lovas, D., Horváth, B.:** Pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszony alakulása a globális pénzügyi-gazdasági válság előtt és után.
In: A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században. Szerk.: Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 243-274, 2018. ISBN: 9789634739883
15. Bartha, I., **Lovas, D.:** Pénzügyi politika és szabályozás dimenziói az Európai Unióban.
Jog, Állam, Politika. 10 (4), 163-177, 2018. ISSN: 2060-4580.
16. **Lovas, D.:** Helyi környezetvédelem és politika elemzése: környezeti fenntarthatóság mint a jövő kihívása?
Jegyző és Közigazgatás. 19 (6), 37-42, 2017. ISSN: 1589-3383.
17. **Lovas, D.:** Lex CEU, avagy a szabad oktatáshoz való jog kérdése.
Közjavak. 3 (1), 5-9, 2017. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2017.1.2>.
18. **Lovas, D.:** Menedékkérők jogi helyzete az EU-ban és tagállamaiban: Mi a tétje a népszavazásnak.
Közjavak. 2 (4), 7-9, 2016. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2016.4.2>.
19. **Lovas, D.:** Népszabadság likvidálásának vitatott kérdései: A szabad média felszámolásához vezető út?
Közjavak. 2 (4), 15-17, 2016. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2016.4.4>.

20. **Lovas, D.:** A pénzügyi felügyeletet ellátó MNB és a "Quaestor ügy".
Közjavak. 1 (1), 34-37, 2015. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2015.1.8>.
21. **Lovas, D.:** A prudenciális felügyeletet ellátó MNB és a "Questor ügy" helyi önkormányzatokra, mint károsultakra gyakorolt hatása.
Jegyző és Közigazgatás. 17 (4), 14-17, 2015. ISSN: 1589-3383.
22. **Lovas, D.:** Helyi önkormányzati befektetések. Bizonytalanságok a Quaestor-ügy kapcsán:
Állampapír, kötvény?
Jegyző és Közigazgatás. 17 (5), 35-26, 2015. ISSN: 1589-3383.

Konferenciaközlemények (1)

23. **Lovas, D.:** A gótok felemelkedése és bukása.
In: *Civilizációk és vallások: Tudományos Diákester Tanulmánykötet* : 2015. május 17.. Szerk.: Szabó Erzsébet, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 21-29, 2015.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.08.26.

